

Фитосанитарният контрол е ключова част от системата за постигане на висок здравен статус на растенията

Автор(и): Весела Шишкова, Главен редактор

Дата: 06.03.2019 Брой: 3/2019

Разговор на Весела Шишкова със Златан Йорданов, началник отдел “Растителна защита” в Областната дирекция по безопасност на храните-Варна

Г-н Йорданов, Варна е част от външната черноморска граница на Европейския съюз. Тази позиция ѝ отрежда особена роля и отговорности за опазване на растенията и растениевъдната продукция от вредители. Каква е организацията, структурата, форматът и приоритетите на оперативния фитосанитарен контрол в тази силно чувствителна територия?

Преди да отговоря на въпроса Ви, коректно е да отбележа, че дейностите на Българската агенция по безопасност на храните в областта на фитосанитарния контрол/ФСК/, растителното здраве фитосанитарните мерки в международен план са уредени от Международната конвенция по растителна защита/МКРЗ/, а в национален – от Закона за защита на растенията/ЗЗР/ и Наредба № 8

за ФСК, която е напълно хармонизирана с Директива 2000/29 на ЕК. Тук му е мястото да припомня, че ФСК в България методически се ръководи от Централната лаборатория по карантина на растенията/ЦЛРК/.

Приоритетите на оперативния фитосанитарен контрол, структурна част от отдел “Растителна защита” на ОДБХ-Варна, са в няколко направления. Първият от тях е контролът при внос на растения и растителна продукция от трети страни у нас и в ЕС. Потокът на растения и растителни стоки е локализиран на граничните инспекционни пунктове – пристанище Варна-Изток, Леспорт, Варна-Запад, ферибот и ПЧМВ. Тук се осъществява фитосанитарната инспекция – документална, идентификационна и здравна проверка на растенията и растителните стоки, внос от трети страни. След този комплексен контрол те се движат свободно на цялата територия на ЕС. В случая трябва да направя едно уточнение. От 2012 г. ФСК на границата се изпълнява от екипа на отдел ГК към Дирекцията граничен контрол на БАБХ.

Следващият приоритет на ФСК е производството на растения и растителни продукти, който включва детайлно наблюдение на територията на областта по отношение на карантинните вредители. По този начин се гарантира висок здравен статус на родното производство и безопасен експорт, съгласно фитосанитарните изисквания на страната вносител. Това е възможно най-сигурният инструмент за елиминиране на риска от поява и разпространение на карантинни вредители в други страни на ЕС. Основен метод за оценка на фитосанитарното състояние е визуалната проверка на растенията, която задължително в случай и на най-малко съмнение, се придружава от вземане на проби за лабораторни анализи.

Свободното движение на стоки в рамките на ЕС носи освен по-голяма отговорност и известен риск. Във фитосанитарно отношение това е рискът от разпространение на карантинни вредители на територията на нашата страна със стоки от други страни членки на Общността. Това налага последващ контрол – регулярни инспекции на пазари, борси, тържища, разпределителни центрове.

Голям брой законодателни актове на ЕС, в частност актовете относно контрола на конкретни вредители, изискват от държавите членки да извършват редовни обследвания на техните територии. Данните, свързани с обследванията, се анализират и докладват посредством общо наблюдение и специфични обследвания. Общото наблюдение се отнася до използване на всякакви данни за статута на вредителите, протоколи за идентификация, приети от ЕРРО. Специфичните обследвания изискват специфични действия, специално насочени към инспектиране на гостоприемници или стоки в съответствие с плана за обследване, изготвен от ЦЛРК.

За целта се организират фитосанитарни мониторингови програми при различните растителни видове за своевременно установяване и предотвратяване на регулирани вредители на територията на страната и ЕС. Регионалните планове се изготвят на основание на годишния план на ЦЛРК за вземане проби. В него се посочва минималният брой на взетите проби, а когато е необходимо, броят на пробите може да бъде увеличен. Пробите се взимат като цяло върху основата на съществуващото съмнение и анализ на риска. Въпреки това, ако не са открити никакви симптоми, не се изключва взимане и на асимптомни проби. Във фитосанитарните мониторингови програми са включени картофи, овощни видове, лозя, оранжерийни зеленчуци, ягоди и ягодоплодни култури, горски и декоративни видове. Всяка година тези програми се актуализират, допълват, конкретизират.

Чрез фитосанитарните мониторингови програми и допълнителни наблюдения по решение на ЕК календарния план за отделните вредители, се доказва и докладва фитосанитарната обстановка в България, фитосанитарният статус на регулираните видове, изискващи задължителен държавен контрол!

В кои фитосанитарни мониторингови програми ОДБХ-Варна има водещи позиции?

В нашата диагностична регионална лаборатория се извършва нематологична и вирусологична експертиза на проби по националните програми за мониторинг на лозя и декоративни видове на територията на Северна България.

Лабораторното ни оборудване дава възможност да се осъществяват всички видове анализи – ентомологични, нематологични, хербологични, бактериологични, вирусологични, микологични. Тук се изпълняват и рутинни анализи на проби от Варна, Шумен и Търговище, експертизи на почви, растения и растителна продукция, посевен и посадъчен материал.

Диагностичната регионална лаборатория на ОДБХ-Варна е част от националната лабораторно-диагностична мрежа за лабораторни анализи, диагностика и идентификация на карантинни вредители, която включва 7 регионални лаборатории, методически ръководени от ЦЛКР. Този съвременен, високотехнологичен национален комплекс е структуроопределящ елемент от целия процес на ФСК на всички етапи – производство на растения и растениевъдна продукция, внос, износ, търговия, част от санитарната бариера срещу вредоносния потенциал. Всяка лаборатория е специализирана върху даден аспект на растителното здраве и в определени видове анализи за големи региони.

Да се върнем за малко на въпроса за ролята на ФСК, осъществяван от ОДБХ-Варна, при растенията и растителната продукция, предназначени за износ.

Основният износ на български растения и растениевъдна продукция – през пристанище Варна, е за страните от Европейската общност. Този дял достигна 67 %! Което ще рече, че българските стоки след фитосанитарен контрол се движат свободно на територията на Общността. А това значи: тези стоки са 100% гарантирано чисти от вредители! До момента за износа на българска растениевъдна продукция през ГКПП Варна няма нито една нотификация!

Нов момент в нашата практика е осъществяваният вече износ на български растителни стоки за нови пазари в трети страни – Нова Зеландия, Виетнам, Китай, Индия. ФСК за тези стоки е с увеличени изисквания, не липсват специфични претенции и допълнителни анализи по отношение на карантинните вредители. Това наложи в движение да предефинираме някои практики – увеличаване на предварителния контрол, доказване на чуждестранните експерти на терен, че работим по международните стандарти за фитосанитарен контрол на ФАО и съответните протоколи за обследване на дадени вредители.

Глобалните промени в климата и растящият лавинообразно търговски обмен активират трансграничния пренос, активността и поведението на инвазивни вредители. В това отношение България не прави изключение. През 2016 г. на територията на община Варна бе регистрирано нападение на цикадата *Metcalfa pruinosa*. Как успявате да се справяте с този много опасен неприятел?

Цикадата е с произход Северна Америка, днес е регистрирана на всички континенти. През 2016 г. ентомологична експедиция, сформирана от наши специалисти и научни работници от СУ “Климент Охридски”, и университета “Витербо” в Италия, установи поражения от неприятеля върху много дървесни и тревисти видове. Влажните климатични условия, повлияни от морето и липсата на

естествени врагове благоприятстват развитието на цикадата. Третирането с биоциди не даде резултати. Чуждестранният опит препотвърди фактът, че биологичният метод най-ефикасно контролира популациите на *Metcalfa pruinosa*. Паразитоидът *Neodrinus typhlocybae*, внесен от Северна Америка, успешно редуцира популациите на неприятеля. Доказват го по убедителен начин резултатите във Франция, Италия, Швейцария, Гърция.

През 2017 г. община Варна финансира пилотен проект за биологична борба с цикадата. В неговото реализиране активно участват специалисти по растителна защита от ОДБХ-Варна. В началото на 2017 г. биоагентът бе доставен и разположен на гнезда в градските паркови градини. Нужни са обаче няколко години за доброто му установяване и достигане на активния му потенциал. Когато бъде постигнато равновесие, популациите на неприятеля и на биоагента ще достигнат по-ниски нива. Биологичният контрол няма за цел пълно премахване на инвазивния вид, а по-скоро – “мирно съвместно съществуване” с естествения му враг, при много ниски нива на популациите.

Мониторингът през октомври 2017 г. установи, че проектът работи, намалява плътността на неприятеля, възстановява се екологичното равновесие, като по този начин се опазва екосистемата и здравето на хората.

Г-н Йорданов, ще Ви помоля за финални думи, които да включат някои тенденции и прогнози по отношение фитосанитарния контрол на “външната врата” на ЕС – порт Варна.

Тенденциите и стратегическите направления по отношение ФСК са ясно очертани. Нашият износ е ориентиран към страните от ЕС, но този устойчив тренд в никакъв случай не изключва позиционирането на българското растениевъдно производство на нови пазари в трети страни. Това от една страна, от друга страна – пристанище Варна е външна граница на ЕС и отговорностите, и ангажиментите за прилагане на ефикасен ФСК растат всяка година.

Ще си позволя да използвам трибуната, за да акцентирам на един факт. Поддържането на системата за официален контрол и другите дейности за наблюдение и мониторинг на всички етапи от производството на растения и растениевъдни продукти, техните импорт и експорт, преработка и търговия се осъществява в неустойчива, рискова среда – глобални промени на климатичните характеристики, динамика и засилващи се турбуленции на фитосанитарната обстановка. Успехът на тази широкоформатна мисия изцяло зависи от професионалния капацитет и високия клас на експертиза на българските специалисти по растителна защита. Както и от наличие на иновативно комплексно технологично оборудване. Ако успеем с помощта на адекватна държавна политика и финансово осигуряване да увеличаваме капацитета и възможностите на тези фактори, ФСК в България ще продължи да бъде незаобиколим, решаващ фактор, европейски стандарт за гарантиране на висок здравен статус на растенията и растениевъдните продукти.

Назаем от списание “Растителна защита”, бр. 1/2019